

**Teknolojik Gelişmelerin Çevirmen ve Çeviri
Mesleği Açısından Olumlu ve Olumsuz
Etkileri: Çeviri Alanında Yeni Yaklaşımlar**

***The Positive and Negative Effects of
Technological Developments From The
Perspective of Translator and Translation
Profession: New Approaches in Translation
Field***

**Hüseyin Ersoy¹
Halil İbrahim Balkul²**

Özet

Makineleşmenin hayatımızın her yerinde bıraktığı derin izler ve toplumsal açıdan beraberinde getirdiği yeni hayat tarzı, birçok mesleğin ya popülerliğini azaltmış; ya da bu meslekleri teknoloji çağına ayak uydurmaya zorlamıştır. Bu kapsamda bazı meslekler artık ömrünü tamamlamış, diğer yandan ise bazı meslekler teknolojik gelişmelere paralel, profesyonelleşme yolunu tutmuşlardır. Makineleşme ile birlikte yeni uzmanlık alanları doğmuş ve önceleri birçok insanın birlikte çalışması ile ancak halledilebilen işler makineler ile daha kolay bir şekilde yapılmaya başlanmıştır. Bu çalışmada, teknolojik gelişmelerin çeviri olgusuna ve çevirmenlik mesleğine olumlu ve/ve ya olumsuz etkileri ele alınacaktır. Makalemizin amacı; olumlu ve olumsuz yönleriyle teknolojik gelişmeler ve değişimler olarak adlandıracağımız yeniliklerin, çevirmen haklarına, çevirmenler arası ilişkilere, çevirmen-işveren ilişkilerine, akademik çeviri eğitimine, çevirmenin yaşam tarzına ve çevirmenin mesleki gelirine ne tür etkilerde bulunduğuyla ilgili veriler ve bilgiler ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Çeviri, Teknolojik Gelişmeler, Değişim, Çevirmenlik Mesleği, Çeviri Eğitimi.

¹ Yrd. Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Çeviribilim Bölümü Öğretim Üyesi, hersoy@sakarya.edu.tr.

² Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çeviribilim Bölümü Doktora Öğrencisi, hbalkul@sakarya.edu.tr.

Abstract

The deep traces left by mechanization in our life made many professions less popular or forced these professions to catch up with technological progress. Also, mechanization caused some professions to get lost in the ashes of history or to be experted in certain areas. With mechanization, new professions broke through and the works which used to be carried out by many people in the past can be accomplished more easily by few machines. Undoubtedly, mechanization brought less man power and energy in various industries. In the existing study, positive and negative effects of technological developments on translation concept and translator profession will be discussed. Therefore, the current paper explores the effects of technological developments on translator-translator communication, translator-commissioner communication, translators' life style, academic translation education and translators' income and translators' legal rights especially in the context of Turkey.

Keywords: *Translation, Technological Developments, Alteration, Translator Profession, Translator Training.*

Giriş

Dünyada çoğu olgunun dinamik bir niteliğe sahip olduğu bir gerçektir. Hiçbir şey durağan ya da statik olmamakla birlikte, değişim eşyanın tabiatında mevcuttur. Bu değişimi oluşturan birçok etken bulunmaktadır. Bu etkenler politik, ekonomik ve teknolojik gelişmeler şeklinde sıralanabilir. Bu alanlarda meydana gelen gelişmeler toplum ve birey hayatını doğrudan etkilemektedir. Örneğin bir yörede sanayi bölgesinin oluşturulması, o yöre insanları için gelir kaynağı demektir. Elde edilen gelir, artık onun daha önceki hayatından farklı şekillerde harcama yapmasına neden olacaktır. Ya da; çıkartılan yeni bir kanun, insanların şu ya da bu şekilde farklı bir tarzda hareket etmesini sağlayacaktır.

Bunun gibi teknolojiye meydana gelen gelişmeler de insanların hayatını etkilemekte, onların yaşamlarında birçok değişikliğin meydana gelmesine neden olmaktadır. Sanayi devriminin meslek hayatında meydana getirdiği değişiklikler bu noktada örnek teşkil edebilecek niteliktedir. Bu anlamda teknolojik gelişmeler, çalışma ve meslek alanlarını da yoğun olarak etkilemekte ve değiştirmektedir. Özellikle elektronik çağın başlamasıyla, teknolojik gelişmeler takip edilmesi zor bir ivme kazanmıştır. Teknolojik gelişmeler, çeviri mesleğine de sürekli olarak olumlu ya da olumsuz etki yapmakta ve meslek uygulamalarında sürekli bir değişime neden olmaktadır. Çeviri mesleğini icra eden kişiler olarak çevirmenler, şayet bu değişimlerden olumsuz olarak etkilenmek istemiyorlarsa, gelişmeleri ve değişimleri iyi takip etmeli ve bu değişimlerin gerektirdiği yeni bilgi, beceri ve uygulamaları sürekli olarak, değişimlere paralel bir şekilde takip etmelidirler.

Çalışmamızda teknolojik gelişmelerin çeviri mesleği alanında meydana getirdiği değişiklikleri ve bu değişikliklerin neden olduğu etkileri ele alacağız. Olumlu ve olumsuz etkilerle ilgili elde edilen bilgilerden hareketle, çeviri eğitimi kurumlarına ve çeviri mesleğini icra edecek kişilere yönelik olarak gelişmeler doğrultusunda yapılması gerekenlerle ilgili bazı önerilerde bulunulacaktır.

Çalışmamızın birinci ve ikinci bölümünde, teknolojik gelişmelerin çeviri etkinliği alanında meydana getirdiği genel değişiklikler ele alınacaktır. Teknolojik gelişmelerin çevirmenler arası etkileşime yaptığı etkinin anlatılacağı üçüncü bölümde ise internet kullanımının iletişim alanında getirdiği yenilikler, çevirmenler arası diyalog perspektifinden değerlendirilecektir. Araştırmamızın dördüncü bölümü ise iki bölüme oluşmaktadır. İlk bölümü, teknolojik gelişmelerin ülkemizde çevirmenlerin örgütlenmesine katkısını konu edinirken;

ikinci bölümü ise teknolojik gelişmelerin çevirmenlik mesleğine getirdiği yeniliklere odaklanmaktadır. Çevirmen-işveren arasındaki diyalogun teknolojik gelişmelerle birlikte nasıl değişikliğe uğradığı beşinci bölümde ele alınmaktadır. Çalışmamızın altıncı bölümü ise teknolojik gelişmelerin çevirmenlerin yaşam tarzına ne tür etkilerde bulunduğunu sorgulamaktadır. Yedinci bölüm ise teknolojik gelişmelerin akademik çeviri eğitimine nasıl yansıdığını ve akademik çeviri eğitiminde bilgi teknolojileri kullanımının önemini incelemektedir.

Çeviri ve Teknolojik Gelişmeler

Çeviride teknolojik gelişmeler denildiğinde ilk aklımıza gelen şey: Bilgisayarlı çeviri ya da bilgisayar destekli çeviri olmaktadır. Hâlbuki çeviride teknolojik gelişmeler bunlarla sınırlı değildir. Çeviri bellekleri, internet, çeviri programları gibi yeni yardımcı araçlar da bu teknolojik gelişmelerin içerisinde yerlerini almaktadır. Bugün yazılı çeviri büyük oranda bilgisayarda yapılmaktadır ve bir bakıma bilgisayarlar çevirmenlerin ofisi haline gelmiştir. Gürçağlar-Tahir (2011) bu durumu şu şekilde anlatmaktadır: “Çeviri için gerekli araştırmalar internet aracılığı ile yapılmakta ve sözlükler de çevrim içi sözlükler ya da bilgisayar yazılımı sözlükler olarak kullanılmaktadır” (Gürçağlar ve Tahir, 2011: 61). 20 - 30 yıl öncesine kadar çevirmen denilince akla gelen kişi, büyük ebatlı ve kalın kapaklı sözlüklerle boğuşan, tercüme ettiği yazıları daktiloya aktarmaya çalışan kişiydi. Günümüzde ise tamamen elektronik ortamda hatta web ortamında çeviriler ile uğraşan ve eskiye göre yararlanabileceği çok daha fazla yardımcı aracı bulunan bir çevirmen profili görmekteyiz. Bilgiye ulaşımın olabildiğince hızlı, ekonomik ve önemli olduğu çağımızda, çevirmen artık, sürekli olarak teknolojik gelişmeleri günü gününe takip etmek zorunda olan ve bu gelişmelerin gerektirdiği yeni uygulamaları yerine getirebilen kişi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Teknolojik gelişmelerin bir sonucu olarak “yerelleştirme” denilen yeni bir uzmanlık alanı meydana gelmiştir. Bu yeni uzmanlık alanında alışıla gelmiş çeviri uygulamalarından farklı uygulamalar ve farklı bir çevirmen profili bulunmaktadır. Freigang ve Schmitz yeni çevirmenin artık izole olmuş, yardım araçlarını ve yardım edecek kişileri kendisi bulmaya çalışan kişi olmadığını, organize olmuş bir ekibin içinde yer alan ve yardım araçları hazır bir şekilde kendisine sunulan bir kişi durumunda olduğunu belirtmektedirler (Freigang ve Schmitz, 2002: 245-246). Bu yeni çeviri türünde çevirmen artık bir ekip ile çalışmaktadır ve çeviri, bir ekip işi durumuna gelmiştir.

Yerelleştirme (localization/lokalisierung), belirli bir kültürde üretilen bir ürünün eş zamanlı ya da art zamanlı olarak başka bir kültürde kullanılmak ya da pazarlanmak üzere uyumlu hale getirme süreci, günümüzde çeviri piyasasında önemli bir yer tutmaktadır. Freigang/Schmitz de yerelleştirme piyasasının çok hızlı genişlediğini ve acilen yerelleştirme uzmanlarına ihtiyaç duyulduğunu belirtmektedirler (Freigang ve Schmitz, 2002: 248). Dünyanın herhangi bir yerinde üretilen bir ürün, uluslararası pazarlara ulaşabilme olanaklarının eskiye nazaran daha kolay ve ucuz olması nedeniyle, dünyadaki başka ülkelerde de satılmak istenmektedir. Ama belirli bir kültürde, belirli bir alıcı kitlesi için hazırlanan bu ürünün, diğer bir kültürde işlevsel olarak algılanıp kullanıma hazır hale getirilmesi için Maenttaeri'nin deyiimi ile 'iletişim uzmanı' olan çevirmenin elinden geçmesi gerekmektedir. Günümüzde yerelleştirme her türlü ürün için yapılabilmektedir. Bunlardan bazıları web sitesi yerelleştirmeleri, yazılım yerelleştirmeleri, teknik araç-gereç tanıtımı yerelleştirmeleridir.

Büyük şirketler, yerelleştirme sürecinde profesyonel çevirmen ve mühendislerin bir arada bulunduğu bir ekibi konuşlandırmaktadır. Böyle bir durumda yerelleştirme sürecinin gerek teknik kısmı, gerekse dilsel ve kültürel adaptasyon kısmı uzman kişilerin kontrolü altında gerçekleşmektedir. Ülkemizde bir kişinin çevirmenlik yapabilmesi için (yeminli tercümanlık hariç) önünde yasal bir engelleme bulunmamakta ve bu alanda özerk bir mevzuat eksikliği göze çarpmaktadır (Eruz, 2003: 65). Böylesine geniş yelpazesi olan bir meslek dalı için, teknolojik gelişmelerin mesleki statü olarak ne tür sorunları ya da olumlu gelişmeleri beraberinde getirdiği önemli bir konudur. Şüphesiz hem olumlu hem de olumsuz gelişmeler doğurmuştur bu değişim süreci. Türkiye özelinde teknolojik gelişmelerin meydana getirdiği önemli sorunlardan birisi: sanal ortamda sadece ucuz iş gücünü kriter olarak kabul eden işverenin, birçok sözde çevirmenle (dil bilen herkesin kendisini çeviri için yetkin gördüğü) iş yapma olanağını beraberinde getirmiş olmasıdır. Sakine Eruz (2005) piyasada yer alan sözde çevirmenlerin profillerini şu şekilde tasvir etmektedir: "*Piyasada sözde çevirmen profilindeki kişileri incelediğimizde genelde öğrenci ya da ek iş olarak bir kazanç elde etmeye çalışan profesyonel olmayan kişiler karşımıza çıkmaktadır*" (Eruz, 2005: 2). Haksız rekabet ortamı oluşturan bu kişiler, web ortamının hemen hemen her yerinde karşımıza çıkmaktadırlar.

Teknolojik Gelişmelerin Çevirmenler Arasındaki Diyaloga Etkisi

20.yüzyılın son çeyreği ve 21.yüzyılın başından itibaren yaygınlaşan internet kullanımı, çevirmenlerin birbirileri ile iletişime geçmeleri adına ciddi katkılarda

bulunmuştur. Önceleri, belirli bir ofiste yoğun tercüme faaliyetleri ile meşgul olan çevirmenler, diğer meslektaşlarının neler yaptıklarını ve ne tür çeviri faaliyetlerinde bulduklarını aktif bir şekilde takip etme olanağına sahip değillerdi. Ancak, günümüzde web ortamında gerek sosyal paylaşım sitelerinde gerek genel forum sitelerinde gerekse özellikle çevirmenlerin düşüncelerini paylaştıkları uluslararası sitelerde³ çevirmenler sadece kendi ülkelerindeki değil, aynı zamanda tüm dünyadaki çevirmenler ile iletişime geçmektedirler. Web siteleri aracılığı ile karşılaştıkları problemleri, farklı ülkelerdeki çeviri mevzuatlarını, hangi işveren ile çalışmanın güvenli ya da güvenli olmadığını, tercüme ücretlerinin genel piyasasını ve çeşitli terminoloji bankaları vasıtasıyla terim bulma anlamında sıkıntılarını ya da tavsiyelerini masaya yatırma fırsatı bulmaktadırlar.

Burada teknolojik gelişmeler çevirmenlerin birbirileri ile olan ilişkilerine olumlu anlamda katkıda bulunmanın yanında, maalesef olumsuz bazı durumları da beraberinde getirmiştir. Şüphesiz bunlardan en önemlisi, çevirmenlerin birbirlerinin fiyatlandırma stratejilerinden kolaylıkla haberdar olmalarıdır. Başta olumlu olarak zikrettiğimiz bu durum maalesef bazı fırsatçıların devreye girmesi ile çevirmenlerin aleyhine bir duruma dönüşmektedir. Sinem Canım (2008) bu durumu şu şekilde özetlemektedir: “*Geniş küresel pazardan daha fazla pay almak isteyen ve çeviriye yasal bir hüviyet kazandırmanın uzun vadeli getirilerini göz ardı eden bilinçsiz çevirmen ve çeviri işletmeleri, fiyat kırma yoluyla bir rekabet mücadelesine girmiştir. Daha fazla miktarda; ancak daha düşük fiyata çeviri yapan çevirmenler ve çeviri işletmeleri, sürümden kazanmak amacıyla çevirinin kalitesinden taviz verme yoluna gidebilmektedir*” (Canım, 2008: 23).

Teknolojik Gelişmelerin Çevirmenlik Mesleğine ve Çevirmenlerin Örgütlenmesine Katkısı

Çevirmenlerin Örgütlenmeye Katkısı

Türkiye’de çevirmenlerin meslekleşmesi ve örgütlenmesinde internetin kullanımı etkili olmuştur ve örnek oluşturacak bir gelişmedir. Sinem Canım (2008) araştırmasında konuyla ilgili şunları dile getirmektedir: “Bu şekilde Kitap Çevirmenleri Girişimi doğmuştur. 2003 yılında bir e-posta grubu ile başlayan iletişim ve buna bağlı meslekleşme hareketleri 1 Mayıs 2006’da Kitap

³ <http://www.proz.com/> (15.02.2012)

<http://www.transquotation.com/> (05.04.2012)

<http://www.translatorscafe.com/> (28.04.2012)

Çevirmenleri Meslek Birliği'nin kurulması ile sonuçlanmıştır. Birliğin en önemli faaliyeti kitap çevirmenleri için bir tür sözleşme oluşturmuş olmasıdır. Bu sözleşme ile çevirmenin çevirdiği esere ilişkin haklarını güvence altına alma ve işin teslimi, niteliği ve ödeme konusunda standartlaşma yolunda ciddi adımlar atılmıştır” (Canım, 2008: 23).

Bu bağlamda görülen diğer bir gelişme ise altyazı ve dublaj çevirmenlerinin internet ortamında oluşturdukları haberleşme grubu olan ‘*dublaj ve altyaz-cevirmenleri@googlegroups.com*’ yoluyla birbirleriyle iletişim halinde olmalarıdır. Bu haberleşme grubu ile birlikte, altyazı ve dublaj çevirmenleri, çeşitli çevirmen gruplarına e-posta yoluyla ulaşarak grup üyelerinden “Çevirmenimizi İstiyoruz” adlı kampanyaya destek vermelerini talep etmişlerdir. Kampanya ile televizyon kanalları, yayın akışlarında yer alan yabancı dizi, film ve belgesellerin altyazı ya da dublaj çevirilerini yapan çevirmenlerin adları konusunda izleyicilerini bilgilendirmeye çağrılmaktadır (Canım, 2008: 23). Kampanya çağrı metni aynı zamanda www.divxforever.us web sitesinin forum sayfasında da yer bulmuş ve kampanya site üyeleri tarafından desteklenmiştir.

Çevirmenlik Mesleğine Katkısı

Çeviride makineleşmenin her geçen gün gelişme kaydetmesine paralel olarak, çevirmenlik mesleğinin de ileride farklı bir yapıya dönüşmesi muhtemel görünmektedir. Özellikle teknik çevirinin geleceğinde çevirmenlerin sadece çeviriyi üreten değil; çeviri makinelerinin geliştirilmesi sürecinde görev alan, makine çevirisiyle tercüme edilebilecek metinler üreten (Bilgisayar yazılımları dil kuralları çerçevesinde oluşturulmuş metinleri daha az hatayla çevirir. Bu nedenle metinler üretim aşamasında özel olarak bu şekilde üretilirse bilgisayar da az hatalı çeviriler yapar), üretilmiş metinleri makine çevirisine uygun hale getiren ve makine çevirisi ile tercüme edilmiş metinlerin çeviri sonrası düzenlemelerini yapan kişiler haline gelmeleri tahmin edilmektedir ki, bu düşüncelerin çoğu günümüzde gerçeğe dönüşmüştür ve dönüşmeye devam edecektir.

Çağın gereksinimlerine sırtını dönen çevirmenin, çeviri pastasından alacağı dilimin azalacağı ya da niteliksiz işlerle uğraşmak zorunda kalacağı açıktır. Bundan dolayı da söz konusu gelişmeler dikkatle takip edilmeli ve bu gelişmelerin gerektirdiği yeni uygulamalar çeviri alanına kazandırılmalıdır.

Post-modernizm ile birlikte yazılı ve basılmış metinlerden ziyade, erişim kolaylığından dolayı dijital metinlere rağbet artmıştır. Hal böyle iken dijital

metinler aynı zamanda bilginin güncelliği açısından da yazılı metinlere göre önde bulunmaktadır. Böylelikle dijital ortamda metinler hep dinamik durumda ve sürekli güncellenmesi gereken bir nitelik taşımaktadırlar. Bundan dolayı da artık çevirmen belirli bir konuda belirli bir metni tercüme edip işinin sona erdiğini düşünen kişi değil; aksine sürekli bir tercüme faaliyetinin içinde olan bir uzmana dönüşmüştür.

Çevirmen-İşveren İlişkileri Açısından Teknolojik Gelişmeler

İletişim alanındaki sınırları zorlayan yenilikler, çevirmen ve çeviri işvereni arasındaki ilişkileri de büyük oranda geliştirmiştir. Şüphesiz bu yeniliklerin birçok etkisi bulunmaktadır. Çeviri pazarı, 1980'lerde faksın kullanılması ile öncelikle bölgesel pazardan ulusal pazara, 1990'ların ortalarından itibaren de İnternet'e dayalı küresel pazara yayılma göstermiştir (O'Hagen, 2009 akt. Gürçağlar-Tahir, 2011: 62). Bugün, Türkiye'nin en kırsal yerleşim alanlarından birinde ikamet eden çevirmen, internet aracılığı ile Amerika'daki ya da Çin'deki bir işveren ile iletişime geçip, çeviri görevi alabilmektedir. Bu gelişmenin bir sonucu olarak çeviribilim terminolojisine yeni bir terim eklenmiştir: 'tele-çeviri'. Frank Austermühl (2001) tele-çeviri terimini şu şekilde tanımlar: "*Çevirmenlerin tüm dünyadaki müşteriler ile iletişim kurabilecekleri ve çalıştıkları, yaşadıkları yere bağlı olmaksızın dünyanın farklı yerlerindeki müşteriler ile iş yapabilecekleri düşüncesinden doğan bir terimdir*" (Austermühl, 2001: 7). Bazen özellikle çevirmen-işveren arasındaki fiziksel uzaklık, çeviri görevinin zamanında yerine getirilmesi adına avantaj olmaktadır. Örneğin, Japonya'da mesai saati tamamlandığında Türkiye'de mesainin bitmesine henüz yedi saat vardır. Böylece mesai bitiminde Türkiye'deki bir çevirmene çeviri işi gönderen Japonya'daki bir çeviri işvereni, çeviriyi Japonya saatine göre ertesi günün mesai başlangıcında teslim alabilmektedir.

Özellikle edebi çeviriler gibi yazarın üslubunun önem kazandığı metin türleriyle çalışan bir çevirmen, eğer eserin yazarı hayatta ise (eser sahibi aynı zamanda çeviri işvereni de olabilir) onunla gerekli gördüğü yerlerde internet vasıtası ile iletişime geçip, sorunlu yerleri açıklığa kavuşturabilir.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde bahsettiğimiz web siteleri aracılığı ile dünyanın muhtelif yerlerinden işverenler ile çalışma olanağı bulan çevirmen, aynı zamanda özellikle www.proz.com web sitesinde çeviri işverenine ait bu kişi ya da kuruluş ile daha önceden çalışma imkânı bulan meslektaşlarından bilgi edinebilir. Bu web sitesinde çevirmenlerin olduğu gibi işverenlerin de profilleri bulunmakta ve çevirmenler bu profillerle ilgili yapılan yorumlar vasıtası ile bu

işverenlerin çeviri ücretlerini zamanında ve eksiksiz ödeme konusundaki hassasiyetleri açısından değerlendirme olanağı bulmaktadırlar.

Teknolojik gelişmelerin çevirmen-çeviri işvereni ilişkisine getirdiği yeniliklerden bir diğeri de iki taraf için de bilgi, belge ve veri alışverişini hızlı ve ekonomik hale getirmesidir. Bu belge ve veriler çevrilecek metin, çevrilecek metinle ilgili materyal ya da koştur metinler, çeviri işinin tanımı, terminoloji verileri ve çeviri bellekleri şeklinde sıralanabilir. Dijital ortam, gerek çevirmene gerekse çeviri işverenine önemli ölçüde hız ve maliyet tasarrufu sağlamıştır.

Teknolojik gelişmeler çevirmen-çeviri işvereni ilişkisine getirdiği yeniliklerin yanında bazı sorunları da beraberinde getirmiştir. Günümüzde bile çeviri ücretlerinin ödemesi işveren ile çevirmen arasındaki karşılıklı güvene dayanırken; yüzünü görme ve kendisini tanıma şansına sahip olamadığı sanal bir işverenin işini yapmak çevirmen için riskli görünmektedir. Böylelikle, çevirmenin yaptığı işin ücretini alamaması, ya da uzun süre sonra bir kısmını alabilmesi gibi durumlarla karşı karşıya kalılabilmektedir.

Çevirmenlerin Yaşam Tarzına Etkisi Açısından Teknolojik Gelişmeler

Teknoloji alanında meydana gelen gelişmeler, şüphesiz birçok meslek dalında ve bu meslekleri icra eden kişilerin hayat tarzında bir dizi değişimleri de beraberinde getirmiştir. Önceleri çok da yaygın olmayan ‘ev ofis’ şeklinde çalışma ortamı oluşmuştur. Artık insanlar işyerine gitmeden, evlerinde bilgisayar ve internetin imkânlarından faydalanarak işlerini sürdürmektedirler. Muhakkak böyle bir bu durum, onların çalışma koşullarını etkilemektedir ve bu şekilde çalışan kişilerin mesai kavramı belirsizleşmektedir. Yaptığı iş ve uzmanlık alanı çok da önemsenmeyen çevirmen açısından böyle bir durum, çok daha vahim görünmektedir. Gerek çevremizdeki çevirmenlerden, gerekse internetteki forum sayfalarında çektikleri sıkıntılardan bahseden çevirmenlerin yorumlarından⁴ anladığımız kadarıyla, geceleri gündüzleri birbirine karışmış, mesai kavramının belirgin olmadığı, her an iş gelebilir tedirginliği ile yaşayan ve sosyal güvencesi olmayan kişiler karşımıza çıkmaktadır.

Bir de yurt dışındaki firmalarla çalışan serbest çevirmenleri düşündüğümüzde zaman ve mesai kavramlarının belirsizliği, daha baskın bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Türkiye saati gece yarısını gösterdiği bir vakitte sözgelimi Amerika’da mesai daha yeni başlamaktadır, çevirmen ya bu işi kabul edecek ve

⁴ http://www.proz.com/forum/turkish/219718-d%C3%BCnyan%C4%B1n_en_%C3%B6nemli_i%C5%9Fi.html-21.05.2012

uykusuz kalacaktır ya da reddedecek ve o firmadan bir daha iş alamayacaktır. İnsan sosyal bir varlıktır ve bunun gereği olarak sosyalleşme ihtiyacı vardır, fakat yukarıda betimlemeye çalıştığımız çevirmen profilindeki bir kişinin sosyalleşmesi ve ailesine vakit ayırabilmesi oldukça zor görünmektedir.

Çeviri Eğitime Etkisi Açısından Teknolojik Gelişmeler

Türkiye örneklemeden yola çıkıp, ülkemizdeki çeviri bilim bölümlerinin müfredatları incelendiğinde, çeviri ve teknoloji alanıyla ilgili 4 yıllık lisans eğitimleri boyunca, öğrencilere en fazla 4 kredilik bir ders içeriğiyle bu konuda bilgi verilmektedir⁵. Bu verilerden, 21. yüzyıldaki çevirmen profiline uzak çevirmen adayları yetiştirildiği çıkarımı yapılabilir. Mine Yazıcı (2007) çeviri kuramlarının da teknolojik gelişme ve toplumsal gelişmelerden uzak durduğunu şu sözleriyle belirtmektedir: “Çeviri eğitiminin kuramsal bilgiyle ters düştüğü düşüncesinden dolayı teknolojik gelişmelere soğuk bakması, daha baştan kuramın yeni düşünceleri ve görüşleri mantıksal bir tutarlılık şeklinde öne sürerek geleceğe kılavuzluk etme şeklindeki tanımını reddetmek anlamına gelir. Üstelik çeviri kuramının bilgi çağının sonunda ortaya çıkan teknolojik gelişme ve toplumsal değişikliklerden uzak durması, “görgül” bir bilim dalı olduğu savıyla da çelişir” (Yazıcı, 2007: 141).

Çeviri kuramları sadece çağın gereklerine ayak uydurmakla yetinmeyip, çağın ötesindeki koşullara cevap verecek bir niteliğe dönüşmelidir. Bu yaklaşıma paralel bir şekilde çeviri eğitiminin de aynı koşulları dikkate alması gerektiği kanısındayız. Bu kapsamda; çeviri eğitimi veren kurumların teknolojik gelişmeleri ve bunların getirdiği yeniliklerin gerektirdiği yeni uygulamaları programlarına dâhil etmelerinin doğru olacağını düşünüyoruz.

Herkesçe kabul görmüş bir yaklaşım vardır ki; o da çevirinin sadece çeviri yapılarak öğretilmeyeceğidir. Bu tür yaklaşımların tartışıldığı akademik toplantılarda, seminerlerde ve uluslararası konferanslarda çevirmenin teknolojik gelişmelerden haberdar edilmesi ve mezun olduktan sonra ne tür bir çalışma ortamına gireceği nedense maalesef tartışılmıyor. Neden bu konuya önem verilmediği sorusuna cevap aradığımızda, akla gelebilecek cevaplardan en

⁵Üniversitelerin ilgili web sitelerindeki ders programları incelendiğinde bu durum anlaşılmaktadır. Ders programlarıyla ilgili web siteleri şu şekildedir (21.05.2012):
http://www.ceviribilim.sakarya.edu.tr/tr/ders_plani/t/6/f/02/b/16, (21.05.2012):
<http://www.transint.boun.edu.tr/?q=node/12>, (21.05.2012):
http://www.istanbul.edu.tr/edebiyat/bolum_sayfasi/ceviribilim/amt_ders_programi.htm (21.05.2012):
<http://fenedebiyat.ok.an.edu.tr/userfiles/fef/ceviribilim-mutercim-tercumanlik-almanca--18072011.pdf> (21.05.2012):
<http://www.mtb.hacettepe.edu.tr/dosyalar/08-IMT-DT.pdf> (21.05.2012):

önemlisi bu konularda bu alanda eğitim veren/verecek akademisyenlerin ilgili alanda uzmanlaşmadığı şeklinde olabilir. Akademisyenlerin yeterli düzeyde bilgi sahibi olmadıkları bir alanda, öğrencilerden bu alanda kendilerini yetiştirmelerini beklemeleri makul görünmemektedir.

Zürih Üniversitesi ‘Computerlinguistik’ bölümü öğretim üyelerinden Elia Yuste Rodrigo, teknolojik gelişmelerin ve makine çevirisinin çeviri eğitimi müfredatında köşe taşı yapılmasıyla ilgili yazdığı makalesinde, makine çevirisi sistemlerinin ve uygulamalarının günümüz küresel dünyasında artık çok büyük bir öneme sahip olduğunu ve çevirmen eğitimi veren kurumlarda bu konuda ciddi eğitim verilmesi gerektiğini vurgulamakta ve bahsedilen konuda öğrencilerin duyarlılığını artırmak amacıyla yaptığı çalışmaları anlatmaktadır (Rodrigo, 2001: 45).

Gil ve Pym (2006), teknolojinin çevirmen yetiştiren kurumlara getirilememesinin nedenlerini sıralarken şunları söyler: “*Makine çevirisi sistemlerinin, terminoloji belleklerinin ve teknolojik gelişmelerin çevirmen yetiştiren kurumlarda yeteri kadar vurgulanamama nedenlerinden biri de: şüphesiz bu sistemleri kurmanın getirdiği finansal külfettir*” (Gil ve Pym, 2006: 18). Üniversitelere yeterli ödeneğin sağlanmaması ve de maalesef fen bilimleri alanlarına deneysel çalışmalar için malzeme ve ekipman alımına verilen desteğin, diğer sosyal bilimlere ait alanlarda olduğu gibi çeviribilime de sağlanmaması, çevirmen yetiştiren kurumların teknolojik gelişmelerden fazlaca haberdar olmamasına bir neden olarak gösterilebilir.

Sonuç

Çalışmamız kapsamında teknolojik gelişmelerin çevirmenlik mesleğine, çevirmenlerin gerek işverenlerle gerek kendi aralarındaki iletişimlerine, çeviri eğitimine ve çevirmenlerin örgütlenmesine yönelik etkileri incelenmiştir. Bu bağlamda teknolojik gelişmelerin etkilerini şu şekilde özetleyebiliriz: Çevirmenler arasında işbirliği koşulları daha olumlu duruma gelmiştir, çevirmenlerin iş alma olanakları artmıştır, ekip çalışmasının önem kazandığı geniş bir pazar payına sahip “yerelleştirme” adıyla yeni bir çeviri türü oluşmuştur. Ancak bütün bu olumlu etkilere karşın olumsuz bir etki olarak teknolojik gelişmeler nedeniyle çevirmenlerin emeği daha rahat sömürülür hale gelmiştir.

Çalışmadaki verilerden hareketle, çeviri eğitimi kurumları için de bazı önerilerde bulunmakta yarar var. Eğitim kurumları, mutlaka teknolojik değişimlerin

meydana getirdiği yeni uygulamaları yeterli ölçüde ders programlarına dâhil etmeli, bunları öğrencilerine aktarmalı ve onları sadece bugünün değil, yarının koşullarına da hazırlamalı. Bu kapsamda ders programlarına sadece çeviri belleklerinin kullanımını (Trados gibi) dâhil etmek yeterli olmayacaktır. Ders Programlarına web sitesi yerelleştirmeleri, yazılım yerelleştirmeleri dersleri de dâhil edilmeli. Bu bağlamda yerelleştirme yapan bilgisayar programlarının kullanımını derslerde öğrencilere öğretmek önem kazanmaktadır.

Bölümler, öğrencilerine sürekli bir değişimin meydana geldiğini ve kendilerini sürekli bu değişime göre yenilemeleri gerektiği bilincini kazandırmalıdır. Tabii ki böyle bir eğitimi gerçekleştirmek için, eğitim kurumları mutlaka öğretim personelini de teknolojik değişimin getirdiği yeni uygulamaları anlayan ve uygulayabilen kişiler durumuna getirmelidir.

Eğitim kurumları sözü edilen koşulları dikkate almazsa ve sadece klasik çeviri eğitimi yöntemleriyle yola devam ederse, bu durum hem bölümlerin kendi geleceği açısından birçok problem doğuracaktır (bize göre bu durum çeviri bölümlerin kapanmasına bile yol açabilir, çünkü işlevini gerektiği gibi yerine getiremeyen bir yapının varlığının devam ettirilmesi mantığa uymaz), hem de mezun edilen çevirmen adayları değişen koşullara uygun donanımı olmayan kişiler olarak mezun olacak ve muhtemel birçok sorunla karşılaşacaktır. Bu durumda eğitim kurumu olarak çeviri bölümlerinin var olmasının anlamının ne olduğu ciddi bir şekilde sorgulanabilir. Bölümler sorgulanmak yerine, özelleştiri yaparak yukarıdaki koşulları dikkate alan bir yaklaşım içinde olmalıdırlar.

Kaynaklar

AUSTERMUHL, F. (2001) *Electronic Tools for Translators*, Manchester, St. Jerome Publishing.

CANIM, S. (2008) “Türkiye’de Çeviri Bürolarında Web Sitesi Yerelleştirmeleri ve Bu Süreçte Bilgi Teknolojilerinin Kullanımı”, İstanbul Üniversitesi (yayınlanmamış yüksek lisans tezi).

ERUZ, S. (2003) *Çeviriden Çeviribilime*, Multilingual Yayınları, İstanbul.

ERUZ, S. (2005) “Türkiye’de Çevirmen Olmak, Çevirmenlik Mesleği” (Çeviri piyasası-çeviri eğitimi). 4. *Uluslararası Dil, Yazın ve Deyişbilim Sempozyumu, Çanakkale Üniversitesi*.

FREIGANG, K.H. ve SCHIMITZ, K. D. (2002) *Software Lokalisierung Als Aufgabe für Übersetzer*, in Joanna Best/Sylvia Kalina (Hrsg.) *Übersetzen und Dolmetschen, Eine Orientierungshilfe*, A. Francke Verlag, Tübingen und Basel.

GIL, J. R. ve PYM, A. (2006) *Technology and Translation (a Pedagogical Overview)*, Intercultural Studies Group, Universitat Rovira i Virgili; Tarragona (Spain).

GÜRÇAĞLAR-TAİR, Ş. (2011) *Çevirinin ABC'si*, Say Yayınları, İstanbul.

O'HAGEN, M. (2009) "Computer-aided Translation", Mona Baker ve Gabriel Saldanha (der.) *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*, Routledge Yayınları, Londra.

RODRIGO, Y. E. (2001) "Making MT Commonplace in Translation Training Curricula-Too Many Misconceptions, So Much Potential!", *MT SUMMIT VIII Workshop on Teaching Machine Translation, Santiago de Compostela*.

YAZICI, M. (2007) *Yazılı Çeviri Edinci*, Multi Lingual Yayınları, İstanbul.

İnternet Kaynakları

http://www.proz.com/forum/turkish/219718-d%C3%BCnyan%C4%B1n_en_%C3%B6nemli_i%C5%9Fi.html. 15.02.2012

<http://www.divxforever.us/> 16.03.2012

<http://www.translatorscafe.com/cafe/TR/QuickLook.asp?show=Forums>
28.04.2012

<http://www.transquotation.com/default.asp> 05.04.2012

http://www.ceviribilim.sakarya.edu.tr/tr/ders_plani/t/6/f/02/b/16, 21.05.2012

<http://www.transint.boun.edu.tr/?q=node/12>, 21.05.2012

http://www.istanbul.edu.tr/edebiyat/bolum_sayfasi/ceviribilim/amt_ders_programi.htm 21.05.2012

<http://fenedebiyat.okan.edu.tr/userfiles/fef/ceviribilim-mutercim-tercumanlik-almanca-18072011.pdf> 21.05.2012

<http://www.mtb.hacettepe.edu.tr/dosyalar/08-IMT-DT.pdf> 21.05.2012

